

Basedow Elementarwerkjének magyar előfizetője.

Basedow tudvalevőleg oly módon tette lehetővé Elementarwerkjének megjelenését, hogy «ismert emberbarátok»-hoz fordult segítségért, illetőleg kölcsönért, melynek 4 éven belül vagy készpénzzel vagy az Elementarwerk példányaival való törlesztését ígerte. Az Elementarwerk e támogatóinak (Beförderer des Elementarwerkes) jegyzékét összeállította Fritzsch — a Basedowtól közölt lajstromok alapján — az Elementarwerk 1909-ből való kritikai kiadása II. kötetének függelékében. E jegyzékben egyetlenegy magyarországi előfizetőt, illetőleg támogatót találunk, még pedig a következő sajtóságios megjelöléssel: «Aus Ungarn unter dem Namen Joseph Sonnemann von Morgenland 30 Rtl.» (Magyarországból e név alatt: Napkeleti Sonnemann József 30 tallér.) Hogy itt álnévvel van dolgunk, aziránt — különösen, ha a bibliai, illetőleg költői hangzású «von Morgenland»-ot tekintjük — alig lehet kétség és bizonyára csak a keresztnév vehető igaznak. Ki rejtőzik ez álnév alatt? Nem lehetne-e gróf Teleki Józsefre gondolni, a nagyműveltségű főúr, aki a XVIII. század 50-es éveinek végén Baselen folytatott tanulmányai mellett, ahol akkor Iselin Izsák, a kiváló filozófiai és pedagógiai író, Basedownak későbbi buzgó pártfogója, élt és működött,¹ magába szívhatott mélyebb pedagógiai érdeklődést és aki későbbben, 1785-ben, a pécsi tankerület királyi főigazgatója lett és hivatala elfoglalásának alkalmával szép latin beszédet mondott, mely nyomtatásban is reánk maradt? Ha a «von Morgenland» kifejezést «Kelet»-vel fordítjuk, ebben esetleg valami anagramma-féle játékot is kereshetünk a *Teleki* névvel. Ötletszerű feltevésem igazságát vagy csak valószínűségét jobban bizonyítani nem tudom, de azt hiszem, hogy ellene is alig szól valami nyomósabb érv. Lehet, hogy e kor hazai művelődéstörténetének valamelyik kutatója még megerősítheti feltevésemet, de ha megcáfolnák is, akkor is talán érdemes volt ráfordítani a figyelmet művelődéstörténetünk egy érdekes tényére.

Waldapfel János.

a Magyarországi Turán Szövetség által rendezett kétévnyolcos, igen látogatott sajtótanfolyam. Itt említjük meg, hogy újsághírek szerint a bajor kultusz-minisztérium költségvetésébe felvették a müncheni egyetemen egy nyilvános rendkívüli tanárral betöltendő sajtótanszék felállításának költségeit, továbbá a lipcei egyetemen, ahol az újságrásnak már két félv óta külön tanszéke van, az újságrást beiktatták a bölcsészettudományi szigorlat tárgyai közé. *A szerk.*

¹ Iselin Izsák soha nem volt tanár és Bajza megjegyzése «A Telekiek tudományos hatása» című értekezésében (Összegyűjtött munkái Badics-féle kiadása III. k. 196. l.), mely szerint «a baseli egyetemen a jeles matematikus Bernoulli és Iselin lelkéi nyitlak meg» Teleki József előtt, nem vonatkozhatik a híres Iselinre, legfeljebb egy rokonára, Iselin Rudolf Jánosra, aki a jogtudomány tanára volt Baselen. Bajza az Iselinre vonatkozó adatot valószínűleg Rozgonyi Józseftől vette, aki gyászbeszédében (Drágalátos részekből összeváltatott dicsőség koronája stb. Pesten 1797. 27. l.), szintén említi, hogy gróf Teleki József «ama nagy tudományú Iselinnek hasznos tanításait» hallgatta. Gróf Teleki József fia, László, aki a Siebenbürgische Quartalschrift VII. kötetében (110—146. l.) eléggé részletesen megírta atyjának életrajzát, nem említi Iselint, hanem csak a két Bernoullit nevezi meg, mint atyja mestereit a baseli egyetemen.